

DOI: 10.5604/01.3001.0015.8923

Andrzej Szczepański

Collegium Witelona Uczelnia Państwowa
Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych
e-mail: andrzej.szczepanski@collegiumwitelona.pl

Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim w wyborach parlamentarnych III RP

STRESZCZENIE

Zamieszkująca Śląsk Opolski mniejszość niemiecka przez cały okres istnienia tzw. Polski Ludowej (1944–1989) była odgórnie uznana przez władze państwowe za Polaków. Wraz z zapoczątkowaniem transformacji ustrojowej „nieistniejąca mniejszość” rozpoczęła żywiołowe manifestowanie swojej obecności, domagając się prawnego uznania grupy i przyznania jej pełni praw obywatelskich. Zjednoczona wokół powyższych żądań uczestniczyła w wyborach, po raz pierwszy w 1990 r. Wraz z osiągnięciem postulowanych oczekiwań istotnie zmalało zainteresowanie wyborami wśród jej członków.

Nadrzędnym celem niniejszego artykułu była próba charakterystyki uczestnictwa komitetów mniejszości niemieckiej w wyborach parlamentarnych po 1989 r. Zastosowano m.in. następujące narzędzia i metody badawcze: historyczną, komparatystyczną, i analizy źródeł (w tym internetowych).

Słowa kluczowe: mniejszość niemiecka, wybory parlamentarne, województwo opolskie.

Wprowadzenie

Mniejszość niemiecka jest jedną z dziewięciu mniejszości narodowych zamieszkujących Polskę, występującą najliczniej na terenie Górnego Śląska, w szczególności Śląska Opolskiego¹. Zgodnie z danymi szacunkowymi tworzy ją od ok. 250 do 350 tys. osób², jednakże powyższa liczba istotnie różni się od danych pozyskanych w trakcie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań (dalej: NSP) z 2011 r.³ Według nich narodowość niemiecką podało

¹ J. Plewko, *Mniejszości narodowe w wymiarze lokalnym*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2000, s. 89.

² H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce 1919–1995*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, s. 126.

³ Do momentu powstania niniejszego artykułu (kwiecień 2022 r.) Główny Urząd Statystyczny nie przedstawił danych uzyskanych w trakcie NSP 2021 dotyczących narodowości obywateli Polski.

144 238 osób, w tym 78 157 zamieszkujących województwo opolskie⁴. Funkcjonuje tam największa spośród wszystkich organizacji mniejszości w Polsce – Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim (dalej: TSKN), które od początku swojego istnienia deleguje przedstawicieli do rywalizacji wyborczej, tak na szczeblu samorządowym, jak i parlamentarnym⁵.

Zasadniczym celem powstania niniejszego artykułu jest próba charakterystyki uczestnictwa komitetów wyborczych zamieszkałej na Opolszczyźnie mniejszości niemieckiej w elekcjach do Sejmu i Senatu w latach 1990–2019 r. Przedstawiono m.in. programy wyborcze organizacji, przyjęte przez nie strategie, a także dokonano analizy uzyskanych rezultatów w poszczególnych głosowaniach. Wśród narzędzi i metod badawczych wykorzystano m.in. historyczną, komparatystyczną i analizy źródeł (w tym internetowych). Postawiono przy tym hipotezę badawczą, zgodnie z którą wraz ze spełnieniem potrzeb i oczekiwań mniejszości niemieckiej, w tym przede wszystkim jej prawnego uznania i umożliwienia pełnej partycypacji w życiu społeczno-politycznym kraju, maleje zainteresowanie apelem wyborczym TSKN wśród jego potencjalnego elektoratu i tym samym zmniejsza się poparcie wyborcze udzielane kandydatom mniejszości.

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim

Przez cały okres istnienia „Polski Ludowej”⁶ zamieszkała na Opolszczyźnie labilna narodowościowo ludność autochtoniczna⁷ była odgórnie uznana przez władze państwowe za Polaków. Odmawiano grupie prawa do odmiennej niż polska identyfikacji narodowościowej, posiadania własnych organizacji i posługiwania się językiem niemieckim⁸. Od pierwszej połowy lat osiemdziesiątych XX wieku „nieistniejąca mniejszość” podjęła intensywne działania mające na celu prawne uznanie swojego istnienia i utworzenie ram instytucjonalnych własnej działalności. Powyższe dążenia napotykały na opór władzy (m.in. w postaci szykan i aresztowań przeprowadzonych wśród działaczy), konsekwentnie odmawiającej Ślązacom prawa do niemieckiej identyfikacji narodowościowej⁹.

Zmiana w dotychczasowym położeniu społeczności stała się możliwa wraz z zapoczątkowaniem transformacji ustrojowej w 1989 r. Żywiolowo powstawały organizacje mniejszości niemieckiej, w tym zarejestrowane 14 lutego 1990 r. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej na Śląsku Opolskim (od 1993 r. funkcjonujące jako TSKN). Do jego

⁴ *Niemcy*, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/niemcy>, dostęp: 8.02.2022 r.

⁵ A. Szczepański, *Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka w wyborach parlamentarnych w 2015 r.* [w:] *Populizm jako narzędzie marketingu politycznego*, red. M. Nowina-Konopka, K. Glinka, R. Miernik, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2017, s. 150.

⁶ „Polska Ludowa” – nieoficjalna, choć powszechnie używana nazwa państwa polskiego funkcjonującego w latach 1944–1989, tj. od ogłoszenia *Manifestu PKWN* do rozpoczęcia transformacji ustrojowej.

⁷ To inaczej ludność rdzenna (rodzima) zamieszkała na danym terenie od pokoleń. Ślązacy opolscy na przestrzeni wieków charakteryzowali się labilnością narodowościową, wskazując zamiennie zarówno polską, jak i niemiecką identyfikację narodowościową.

⁸ Z. Kurecz, *Zachowania wyborcze mniejszości niemieckiej [w.] Czy można przewidzieć? Socjologiczno-metodyczne doświadczenia polskich badań przedwyborczych*, red. W. Sitek, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 1995, s. 101–103.

⁹ P. Madajczyk, *Niemcy polscy 1944–1989*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001, s. 325–331.

podstawowych zadań należało m.in. „krzewienie kultury, oświaty i sztuki niemieckiej, reprezentowanie mniejszości przed władzami państwowymi w ramach kierowania postulatów dotyczących potrzeb społecznych i bytowych mniejszości”¹⁰. Dziś, po ponad 30 latach od powstania Towarzystwa, oficjalna strona organizacji wskazuje, że jej celem „jest animacja i wspieranie życia kulturalnego Mniejszości Niemieckiej, rozwój niemieckojęzycznego szkolnictwa w regionie, propagowanie dwujęzyczności mieszkańców regionu jak również wspieranie instytucji o charakterze społecznym [...]. Projekty kulturalne realizowane przez TSKN mają promować kulturę niemiecką i mniejszości niemieckiej wśród mieszkańców województwa i okolic oraz budować więzi z małą ojczyzną”¹¹. Realizacja powyższych założeń opiera się na dwóch płaszczyznach działalności, tj. kulturalno-oświatowej i społeczno-politycznej. Pierwsza z nich obejmuje: m.in. propagowanie języka niemieckiego i wiedzy o mniejszości, promocję jej kultury i upowszechnianie dwujęzyczności (polsko-niemieckiej) regionu¹². Wśród przejawów działalności społeczno-politycznej znajdują się z kolei m.in. zapewnianie opieki nad osobami starszymi, podkreślanie znaczenia mniejszości niemieckiej dla regionu i działalność polityczna grupy¹³.

Ostatnia z przedstawionych aktywności odgrywa szczególną rolę w funkcjonowaniu TSKN i wiąże się przede wszystkim z jego uczestnictwem wyborczym. Już od 1990 r. kandydaci mniejszości niemieckiej rozpoczęli rywalizację o głosy, zarówno na arenie lokalnej (samorządowej), jak i państwowej (parlamentarnej). Problem partycypacji wyborczej grupy w elekcjach parlamentarnych stanowi przedmiot dalszych rozważań niniejszego artykułu.

Udział w wyborach parlamentarnych

Pierwszą elekcją, w której uczestniczył działacz mniejszości – Henryk Król (Kroll¹⁴) były zarządzone na 4 lutego 1990 r. wybory uzupełniające do Senatu. Kampania, przebiegająca równoległe do trwającej procedury rejestracji TSKMN i żywiłowego powstawania kół „nieistniejącej” mniejszości, przybrała formę plebiscytu narodowościowego. Dochodziło wówczas do licznych incydentów, przejawiających się np. w umieszczaniu obraźliwych dla obu nacji (polskiej i niemieckiej) haseł na murach (np. „Nie głosuj na Szkopa”, „Kroll do Vaterlandu”, „Polacken raus” i „Chadziaje za Bug”) i wybijaniu szyb w budynkach użytkowanych przez przedstawicieli mniejszości. Apel wyborczy kandydata, używającego hasła „Jestem Ślązakiem”, eksponował postulat koncyliacji i porozumienia mieszkańców regionu, co miał potwierdzać fakt prowadzenia przez pretendenta kampanii w języku polskim. Pomimo podejmowanych prób dotarcia do wszystkich mieszkańców, niezależnie od ich identyfikacji etnicznej, otwarty i „neutralny narodowościowo” przekaz wyborczy znalazł uznanie głównie w środowisku niemieckim. Przy niskiej frekwencji wyborczej, wynoszącej 31,4% uprawnionych, zwyciężył delegat mniejszości, otrzymując 84 601 wskazań, natomiast na drugą w kolejności – Dorotę Symonides (Ślązaczkę deklarującą narodowość polską) – zagłosowało

¹⁰ A. Szczepański, *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim po 1989 r.*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 122.

¹¹ *O organizacji*, <https://skgd.pl/o-nas/o-organizacji>, dostęp: 13.04.2022 r.

¹² *Działalność kulturalno-oświatowa*, <https://skgd.pl/dzialalnosc-kulturalno-oswiatowa>, dostęp: 13.04.2022 r.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Niemiecka wersja nazwiska została wprowadzona przez kandydata w trakcie kampanii wyborczej.

76 592 osób¹⁵. Rezultat zaskoczył „polską” większość zjednoczoną odąd wobec „niemieckiego zagrożenia”. W ponownym głosowaniu (tzw. II turze), dzięki mobilizacji „polskiego elektoratu” (frekwencja wyborcza wyniosła 54,8%), wygrała D. Symonides, którą poparło 258 135 osób. Jej rywal uzyskał 124 498 wskazań i była to górna granica możliwości mobilizacyjnych mniejszości we wszystkich kolejnych wyborach. Analizując powyższe rezultaty, można stwierdzić, że „niemiecki” elektorat powiększył się w drugiej turze o 47,1% głosów, zaś „polski” o 101,9%¹⁶. Jednocześnie należy nadmienić za Thomasem Urbanem, że „napięcia na Górnym Śląsku nie ustąpiły jednak w żadnym razie bezpośrednio po wyborach. Społeczeństwo raczej się spolaryzowało, mimo że dziesiątki tysięcy Górnoślązaków, repatriantów i osadników z Kongresówki, jak potocznie nazywana jest Polska Kongresu Wiedeńskiego, jest tymczasem ze sobą skoliigaconych i spokrewnionych”¹⁷. Najdobitniejszym potwierdzeniem tych słów jest fakt, że żoną H. Krolla była Polka, córka repatriantów z okolic Lwowa¹⁸.

17 czerwca 1991 r. podpisany został *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*¹⁹, sankcjonujący istnienie mniejszości niemieckiej w Polsce oraz gwarantujący jej określony katalog praw, np. prawo do zachowania i rozwijania własnej tożsamości etnicznej; swobodnego posługiwania się językiem ojczystym; zakładania i utrzymywania instytucji i nauki w języku ojczystym²⁰. W lipcu tego samego roku Centralna Rada Niemieckich Towarzystw Społeczno-Kulturalnych w Rzeczpospolitej²¹ powołała na potrzeby wyborów parlamentarnych (zarządzonych 27 października) Krajowy Komitet Wyborczy Mniejszości Niemieckiej „Mniejszość Niemiecka” z siedzibą w Opolu (dalej: KKWMN), rezygnując tym samym z dołączenia do Wyborczego Bloku Mniejszości, zrzeszającego m.in. Ukraińców, Litwinów i Słowaków²². KKWMN dokonał zgłoszenia kandydata do Senatu (w okręgu opolskim) i list kandydatów w dziewięciu okręgach do Sejmu²³, dzięki czemu otrzymał jednolity dla całego państwa

¹⁵ M. Lis, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989–2014. Z bagażem przeszłości w realiach współczesności*, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Opole 2016, s. 75–76.

¹⁶ P. Madajczyk, op. cit., s. 301.

¹⁷ T. Urban, *Niemcy w Polsce. Historia mniejszości w XX wieku*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole 1994, s. 111.

¹⁸ M. Lis, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989–2014...*, op. cit., s. 76.

¹⁹ *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, Dz. U. 1992 nr 14 poz. 56.

²⁰ M. Lemańczyk, *Mniejszość niemiecka na Pomorzu Gdańskim*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Towarzystwo Kulturalne Ludności Niemieckiej „Ojczyzna” w Kwidzynie, Warszawa 2016, s. 119.

²¹ Powstała w 1990 r. jako organizacja naczelna, zrzeszająca większość instytucji mniejszości niemieckiej w Polsce. Od sierpnia 1991 r. funkcjonuje pod nazwą Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce. Obecna siedziba instytucji znajduje się w Opolu (poprzednia mieściła się w Gogolinie).

²² S. Rosenbaum, G. Janusz, Z. Donath-Kasiura, J. Hassa, T. Cuber, *Mniejszość niemiecka w faktach i liczbach*, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim, Opole 2018, s. 94.

²³ Ustawa z dnia 28 czerwca 1991 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczpospolitej Polskiej, Dz. U. z 1991 r., nr 59, poz. 252. Zgodnie z ówczesną ordynacją wyborczą do Sejmu komitety wyborcze mniejszości narodowych, które zarejestrowały listy kandydatów w dwóch okręgach wyborczych lub zebrały co najmniej 20 tys. podpisów wyborców popierających listę kandydatów zarejestrowaną w jednym okręgu, uzyskiwały prawo do rejestracji list w pozostałych okręgach wyborczych (tzw. listy krajowej).

numer listy – 20²⁴. KKWMN prowadził kampanię w języku polskim, eksponując deklaracje o nienaruszalności prawa do ziemi zajętej po II wojnie światowej przez polską ludność napływową i sprawiedliwym dzieleniu niemieckiej pomocy finansowej między wszystkich mieszkańców Opolszczyzny²⁵. Podkreślano znaczenie współpracy Polaków, Niemców i Ślązaków dla wyeliminowania lokalnych problemów, postulowano przebudowę gospodarki przy wykorzystaniu kapitału niemieckiego oraz nawoływano do uchwalenia przez Sejm ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz wprowadzenia języka niemieckiego jako ojczystego w szkołach na Śląsku Opolskim²⁶. Ponadto zrezygnowano z eksponowania na plakatach czarno-czerwono-żółtych barw, nawiązujących do narodowoniemieckiego charakteru organizacji mniejszości²⁷. Hasłem wyborczym KKWMN była znana z poprzednich wyborów samorządowych sentencja: „Nasze sprawy chcemy przejąć w nasze ręce”²⁸. Rezultat głosowania okazał się największym sukcesem mniejszości w historii jej partycypacji wyborczej – uzyskała siedem mandatów w Sejmie²⁹ i jeden mandat w Senacie³⁰. Otrzymany rezultat umożliwił utworzenie 18 listopada 1991 r. Parlamentarnego Klubu Mniejszości Niemieckiej, którego przewodniczącym został H. Kroll³¹.

W zarządzonych na 19 września 1993 r. przyspieszonych wyborach parlamentarnych Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno Kulturalnych (dalej: ZNSSK) zrezygnował ze zgłoszenia ogólnopolskiej listy kandydatów³², koncentrując się na rywalizacji w pięciu okręgach wyborczych. Brały w niej udział cztery komitety, w tym TSKN – „Mniejszość niemiecka województwa opolskiego”, którego kampania była najbardziej intensywna i najlepiej zorganizowana ze wszystkich podmiotów wyborczych mniejszości. „Zwoływano zebrania wyborcze

²⁴ M. Lis, *Program społeczny w ofertach wyborczych (samorządowych i parlamentarnych) mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim w kampaniach z lat 1989–1991* [w:] *W odpowiedzi na zjawiska i wyzwania społeczne*, red. K. Frysztacki, K. Heffner, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Uniwersytet Opolski, Politechnika Opolska, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu 2003, s. 2017.

²⁵ S. Łodziński, *Struktura narodowościowa Polski i polityka wobec mniejszości w latach 1989–1992, Raport nr 22*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 1992, s. 26–27.

²⁶ D. Berlińska, *Odrębność kulturowo-społeczna województwa opolskiego* [w:] *Śląsk Opolski. Region i jego struktura*, red. S. Malarski, Instytut Śląski, Opole 1992, s. 122.

²⁷ T. Urban, op. cit., s. 122.

²⁸ A. Olejnik, *Mniejszość niemiecka w Polsce i jej udział w wyborach parlamentarnych w ostatniej dekadzie XX wieku* [w:] *Obraz wyborów w prasie XIX i XX wieku na Pomorzu, Śląsku i w Wielkopolsce*, red. A. Chlebowska, J. Nowosielska-Sobel, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007, s. 439.

²⁹ Na listę wyborczą w okręgu opolskim zgłosiło 74 251 osób, co przy frekwencji 41,7% umożliwiło wprowadzenie trzech posłów. Czwarty uzyskał mandat z listy krajowej.

³⁰ Był nim Gerhard Bartodziej, który otrzymał 82 031 głosów.

³¹ N. Honka, *Lider czy liderzy? Samorządowe i parlamentarne kampanie wyborcze Mniejszości Niemieckiej w województwie opolskim* [w:] *Mniejszości w wyborach. Wybory mniejszości. Z badań nad partycypacją polityczną mniejszości narodowych i etnicznych*, red. J. Mieczkowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017, s. 100.

³² Zgodnie z ordynacją wyborczą do Sejmu komitety mniejszości narodowych były zwolnione z obowiązku przekroczenia progów wyborczych – alternatywnie 5% dla list okręgowych lub 7% dla listy ogólnopolskiej. W celu rejestracji listy ogólnopolskiej komitety mniejszości musiały zarejestrować uprzednio listy w co najmniej pięciu okręgach wyborczych lub posiadać w poprzedniej kadencji Sejm klub liczący co najmniej 15 posłów. Ustawa z dnia 28 maja 1993 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1993 r., nr 45, poz. 205.

nawet dla poszczególnych kategorii wyborców: dla młodzieży, dla Związku Rolników Śląskich, dla byłych żołnierzy Wehrmachtu. Poza rozprowadzaniem materiału propagandowego (ulotek i plakatów) prowadzono kampanię w telewizji i radiu, zorganizowano konferencję prasową w Warszawie i zadbano o informację w prasie³³. W apelu wyborczym postulowano m.in. budowę demokratycznego państwa obywatelskiego, przebudowę gospodarki, zacieśnienie współpracy z Niemcami, oczekiwanie na realizację praw mniejszości zawartych w *Traktacie* i pełne równouprawnienie Niemców mieszkających w Polsce³⁴. Dużą popularność zdobyło hasło „Oby nam się lepiej wspólnie żyło” (używano ponadto „Z nami do Europy”), a najczęściej zabierającym publicznie głos był lider TSKN – H. Kroll³⁵. Rezultat wyborczy okazał się początkiem trwałej tendencji spadku poparcia udzielanego mniejszości niemieckiej, którą w parlamencie reprezentowało odłąd czterech posłów i jeden senator³⁶. Utworzonemu Parlamentarnemu Kołu Mniejszości Niemieckiej ponownie przewodniczył H. Kroll³⁷.

Cztery lata później, w wyborach parlamentarnych zarządzonych na 21 września 1997 r.³⁸, mniejszość niemiecką skupioną w ZNSSK reprezentowało pięć komitetów, które zarejestrowały listy kandydatów w sześciu okręgach wyborczych do Sejmu, w tym – opolskim (gdzie zgłoszono również pretendentów do Senatu). Kampanię TSKN zainaugurowano na miesiąc przed głosowaniem, co zdaniem Norberta Honki³⁹ okazało się istotnym błędem. Kolejnym był fakt, że opolscy liderzy „niewiele uwagi poświęcili zabiegom o elektorat po poprzednich wyborach”⁴⁰. W reklamowanym hasłem „Do dobrobytu przez normalność” apelu wyborczym eksponowano niemiecką pomoc finansową dla województwa, całkowicie pomijając przy tym informację o wsparciu ze strony polskiego rządu. Ponadto nawoływano m.in. do poczucia niemieckości wyborców, obiecywano rozwój szkolnictwa niemieckojęzycznego, a także wskazywano na konieczność włączenia przedstawicieli mniejszości do struktur administracji państwowej⁴¹. Mimo faktu, że działania kampanijne adresowano przede wszystkim do własnego środowiska, to H. Kroll nadmieniał, że liczy także na głosy „polskiego” elektoratu zjednoczonego wokół „obrony” województwa opolskiego⁴². Hasła o jedności i nienaruszalności Opolszczyzny opierał na argumentach kulturowej i historycznej odrębności regionu, której obrońcami mieli być przedstawiciele mniejszości⁴³. Użytkany wynik potwierdził postępujący spadek zainteresowania apelem wyborczym TSKN,

³³ P. Blachetta, *Mniejszość niemiecka w Polsce w wyborach parlamentarnych 1993 roku*, „Rocznik Polsko-Niemiecki” 1996, nr 5, s. 206.

³⁴ M. Lis, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989–2014...*, op. cit., s. 153.

³⁵ M. Lis, *Ludność rodzima na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej (1945–1993)*, Państwowy Instytut Naukowy Instytut Śląski w Opolu, Opole 1993, s. 127.

³⁶ Był nim ponownie wybrany G. Bartodziej, który otrzymał 69 613 głosy. Lista kandydatów do Sejmu w województwie opolskim uzyskała wskazanie 60 770 osób. Frekwencja wyborcza wyniosła 46,4%.

³⁷ A. Szczepański, *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości niemieckiej...*, s. 174–175.

³⁸ Przeprowadzono je zgodnie z ordynacją obowiązująca w 1993 r., poza drobnymi zmianami dotyczącymi granic okręgów wyborczych.

³⁹ Doktor hab. Norbert Honka, profesor Uniwersytetu Opolskiego, aktywnie partycypował w działalności TSKN, będąc m.in. jego kandydatem na urząd prezydenta Opola w 2014 r.

⁴⁰ N. Honka, op. cit., s. 102.

⁴¹ D. Berlińska, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim w poszukiwaniu tożsamości*, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Opole 1999, s. 220.

⁴² W 1998 r. przeprowadzono reformę administracyjną kraju, w wyniku której dotychczasowe 49 województw zastąpiono 16.

⁴³ A. Olejnik, op. cit., s. 441.

reprezentowanego odąd jedynie przez dwóch posłów (w tym H. Krolla)⁴⁴. Jako przyczynę zaistniałej sytuacji z jednej strony wskazywano na zamknięcie się zarządu TSKN na młodych i wykształconych działaczy mniejszości (tj. „potencjalnych pretendentów” do przejęcia władzy w Towarzystwie), ale z drugiej widziano ją w zmniejszaniu się elektoratu grupy, którego przedstawiciele emigrowali zarobkowo do Niemiec⁴⁵.

W przeprowadzonych 23 września 2001 r. wyborach⁴⁶ ZNNSK reprezentował Komitet Wyborczy Wyborców „Mniejszość Niemiecka” (dalej: KWW MN), zgłoszony w okręgu opolskim⁴⁷. W trakcie kampanii akcentowano m.in.: znaczenie przedsiębiorczości dla rozwoju regionu, zintensyfikowanie eksploatacji Odry i pełne wykorzystanie potencjału przebiegającej przez Opolszczyznę autostrady. Apelowano do pracujących za granicą sympatyków, aby w dniu elekcji udzielili poparcia kandydatom KWW MN⁴⁸. Hasłem wyborczym obrano „Mniejszość niemiecka dla Opolszczyzny”, a jego rozwinięciem były cztery części programowe: „1. Mniejszość niemiecka a region opolski; 2. Rozwój gospodarczy i kulturalny. W stronę młodzieży; 3. Przez prawdę do pojednania i 4. Mniejszość niemiecka bramą do zjednoczonej Europy”. Mimo podjęcia intensywnych zabiegów promocyjnych, podkreślających m.in. „lokalność” TSKN i jego „zasługi w zachowaniu województwa opolskiego”, nie udało się zainteresować potencjalnych adresatów (obrazowała to m.in. niska frekwencja podczas spotkań wyborczych). W tej sytuacji zintensyfikowano przekaz promocyjny w prasie, publikując m.in. odezwę „My tu byliśmy, jesteśmy i będziemy”. Zabieg okazał się jednak nieskuteczny, czego odzwierciedleniem był wynik wyborczy, gorszy niż w poprzedniej elekcji. Udało się wprawdzie zachować dotychczasową reprezentację parlamentarną (dwóch posłów), ale odnotowano dalszy spadek liczby otrzymanych głosów⁴⁹. Zdaniem działaczy TSKN winne były: negatywna kampania niektórych kandydatów, absencja młodzieży i emigracja zarobkowa elektoratu⁵⁰. Nie bez znaczenia był również fakt, że część wyborców przeniósła poparcie na rzecz partii politycznych, zwłaszcza na Sojusz Lewicy Demokratycznej⁵¹.

Zdaniem N. Honki prowadzony przez H. Krolla autorytarny styl zarządzania TSKN, polegający m.in. na usuwaniu z organizacji jego politycznych oponentów, doprowadził do głębokiego kryzysu w Towarzystwie. W kolejnych wyborach, zarządzonych na 25 września 2005 r., ZNNSK reprezentował tylko jeden komitet – wewnętrznie osłabiony i skonfliktowany KWW MN⁵². Przygotowania do kampanii wyborczej rozpoczęto już w kwietniu,

⁴⁴ Na listę wyborczą do Sejmu w okręgu opolskim oddano 51 027 głosów. Wśród kandydatów do Senatu najwyższe poparcie otrzymał G. Bartodziej, na którego wskazało 68 758 wyborców, ale okazało się ono niewystarczające do objęcia mandatu. Frekwencja wyborcza osiągnęła 42,2%.

⁴⁵ M. Lis, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989 – 2014...*, op. cit., s. 155–156.

⁴⁶ Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2001 r., nr 46, poz. 499. Zgodnie z nową ordynacją wyborczą zniesiono listę krajową, ale utrzymano brak obowiązku przekroczenia 5-procentowego progu wyborczego przez komitety mniejszości narodowych.

⁴⁷ Zarejestrowano ponadto listę kandydatów do Sejmu w okręgu rybnickim.

⁴⁸ A. Szczepański, *Aktywność społeczno – polityczna mniejszości niemieckiej...*, op. cit., s. 178

⁴⁹ W okręgu opolskim na listę wyborczą do Sejmu oddano łącznie 42 340 głosów (w tym na H. Krolla – 11 704), natomiast do Senatu kandydat z najwyższym poparciem otrzymał 5082 wskazań. Frekwencja wyborcza wyniosła 39,83%.

⁵⁰ M. Lis, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989–2014...*, op. cit., s. 158–163.

⁵¹ A. Szczepański, *Aktywność społeczno – polityczna mniejszości niemieckiej...*, op. cit., s. 179.

⁵² N. Honka, op. cit., s. 106.

a jej oficjalne rozpoczęcie miało miejsce 25 czerwca⁵³. Zaprezentowano wówczas program wyborczy oparty na tzw. filarach, którymi były: edukacja, młodzież, kultura, gospodarka, sprawy europejskie i ponadregionalne. Dokument przypominał założenia z poprzedniej elekcji i koncentrował się na takich postulatach jak np. rozwój szkolnictwa niemieckojęzycznego, zapewnienie pracy dla młodych, ograniczenie emigracji, rozwój małej oraz średniej przedsiębiorczości, a także pełnienie przez mniejszość roli „pomostu” w kontaktach polsko-niemieckich. Postulowano zwiększenie dofinansowania dla województwa z budżetu Unii Europejskiej, a także podkreślano rolę, jaką odegrali parlamentarzyści mniejszości w trakcie prac nad powstaniem Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym⁵⁴. Rezultat wyborczy po raz kolejny zweryfikował oczekiwania TSKN, ponieważ odnotowano dalszy spadek liczby głosów⁵⁵. Wprawdzie utrzymano dotychczasową reprezentację parlamentarną, ale pozycja H. Krolla jako przewodniczącego organizacji została istotnie osłabiona⁵⁶.

Przygotowania do przedterminowych wyborów, zarządzonych na 23 października 2007 r., przebiegały w cieniu postępującego konfliktu wewnątrz TSKN i spadku zaufania do jego kierownictwa wśród członków mniejszości niemieckiej. Mimo to H. Kroll niezmiennie „otwierał” listę kandydatów KWW MN do Sejmu, zajmując miejsce przed przedstawicielem młodszego pokolenia – R. Gallą, który w poprzednich wyborach zdobył wyższą liczbę głosów niż przewodniczący Towarzystwa⁵⁷. Oprócz nich na listach mniejszości (zarówno do Sejmu, jak i Senatu) znaleźli się znani działacze samorządowi. W trakcie konwencji wyborczej przeprowadzonej 17 września zaprezentowano hasło „Dla tej ziemi pracujemy” i przedstawiono cel Komitetu, tj. zdobycie trzech mandatów poselskich. W apelu wyborczym powtórzono zagadnienia z poprzedniej kampanii, eksponując wkład TSKN w rozwój regionu i podkreślając chęć „przedłużenia” niedokończonej kadencji parlamentu. W prasie mniejszości koncentrowano się przede wszystkim na promocji H. Krolla, mniej uwagi poświęcając pozostałym kandydatom⁵⁸. Rezultat wyborczy wykazał brak aprobaty elektoratu wobec działalności organizacji i jej przewodniczącego. Przy mniejszej liczbie głosów oddanych na KWW MN jedynym parlamentarzystą mniejszości niemieckiej został R. Galla⁵⁹. Przyczyn porażki upatrywano z jednej strony w zmianie zachowań wyborczych przedstawicieli

⁵³ M. Lis, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989–2014...*, op. cit., s. 164.

⁵⁴ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz. U. z 2005 r., nr 17, poz. 141. Dokument nadawał szeroki wachlarz praw przynależnych mniejszościom narodowym, m.in. prawo do: używania języka ojczystego jako pomocniczego w kontaktach z organami gmin, zachowania odrębności, nauki języka i w języku mniejszości, zakładania własnych instytucji społecznych i stosowania podwójnego nazewnictwa miejscowości na obszarach zamieszkałych przez społeczności niepolskie.

⁵⁵ W wyborach do Sejmu na listę mniejszości oddano 34 469 głosów, w tym 7852 na H. Krolla i 9076 na przedstawiciela młodszego pokolenia – Ryszarda Gallę. Na kandydata do Senatu, który otrzymał najwyższe poparcie, zagłosowały 31 632 osoby. Frekwencja wyborcza w okręgu wyniosła 33,47%.

⁵⁶ M. Lis, *Kampania mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim w wyborach do Sejmu i Senatu RP w 2005 roku* [w:] *Studia z nauk społecznych i humanistycznych*, red. J. Juchnowski, M. S. Wolański, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 528–531.

⁵⁷ A. Szczepański, *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości niemieckiej...*, op. cit., s. 182–183.

⁵⁸ M. Lis, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989–2014...*, op. cit., s. 169–170.

⁵⁹ Na listę mniejszości do Sejmu oddano 32 462 głosy (na R. Gallę – 8193, natomiast H. Krolla – 7897). Najwyższe poparcie dla kandydata do Senatu wyniosło 35 079 wskazań, a frekwencja wyborcza w okręgu opolskim osiągnęła 45,53%.

mniejszości, udzielających poparcia innym komitetom wyborczym (partiom), a z drugiej w niechęci członków Towarzystwa do jego lidera. On sam zrezygnował wkrótce z pełnienia funkcji, którą objął R. Galla, zastąpiony następnie przez działacza młodego pokolenia – Norberta Rascha⁶⁰.

Do kolejnej elekcji, przeprowadzonej 9 października 2011 r.⁶¹, mniejszość niemiecka województwa opolskiego przystąpiła z hasłem „Z nami ponad podziałami”. Zarejestrowano listy kandydatów w wyborach do Sejmu („jedyneką” został R. Galla) i do Senatu. W trakcie kampanii zamiennie stosowano „klasyczne” narzędzia marketingowe (np. plakaty, ulotki i kalendarzyki wręczone w trakcie spotkań), jak i związane z wykorzystaniem mediów elektronicznych (np. spoty radiowe i telewizyjne), w tym Internetu (kanały w serwisach Youtube i Facebook). Celem nadrzędnym podjętych działań miało być stworzenie i utrwalenie wizerunku mniejszości jako dynamicznego i koncyliacyjnego zespołu, reprezentującego efektywnie swój elektorat w parlamencie. Apel wyborczy nawoływał m.in. do wprowadzenia ułatwień prawnych dla przedsiębiorców i ograniczenia biurokracji związanej z prowadzeniem biznesu. Wskazywano jednocześnie na konieczność wzmocnienia izb gospodarczych, pozyskiwania większych dotacji na rolnictwo (ze środków unijnych), a także apelowano o poprawę stanu zabezpieczeń przeciwpowodziowych. Mimo dynamicznej i aktywnej kampanii rezultat wyborów okazał się niższy od oczekiwań, ponieważ odnotowano dalszy spadek poparcia udzielonego kandydatom mniejszości⁶², co sprawiło, że jedynym parlamentarzystą TSKN pozostał R. Galla⁶³. Zdaniem N. Honki przyczyną porażki była niewłaściwie prowadzona kampania na najniższych szczeblach (w tym przeświadczenie lokalnych działaczy o „gwarantowanym” mandacie poselskim), a także zmiana preferencji wyborczych na rzecz partii politycznych.

Działania promocyjne pod hasłem „Dobra robota”⁶⁴ mniejszość rozpoczęła na trzy miesiące przed datą kolejnych wyborów, zarządzonych na 25 października 2015 roku. Wśród kandydatów do parlamentu znaleźli się lokalni działacze samorządowi zaprezentowani podczas oficjalnej konwencji zorganizowanej 8 września. Przedstawiono założenia programu wyborczego pt. „Silny region w silnym państwie”, zawierającego następujące zagadnienia („fundamenty”): „Silny region – godne życie”; „Silna gospodarka – rozwój regionu” i „Silna rodzina – lepsza przyszłość”. W apelu wyborczym podkreślano „lokalność” KWW MN i brak posiadania przez niego „centrali” w Warszawie. Jednocześnie postulowano m.in. wzmocnienie samorządu terytorialnego; rozwój rolnictwa i drobnej przedsiębiorczości; rozwój edukacji niemieckojęzycznej; opiekę nad seniorami i podjęcie działań proekologicznych. Powyższe założenia eksponowano z wykorzystaniem tradycyjnych środków marketingowych (np. spotkań wyborczych, reklam prasowych, plakatów i billboardów, a także audycji radiowych i telewizyjnych), ale również w jej „nowoczesnej” odsłonie – z wykorzystaniem Internetu – w tym zwłaszcza poprzez media społecznościowe: Youtube, Facebook

⁶⁰ N. Honka, op. cit., s. 108–109.

⁶¹ Wybory odbyły się zgodnie z zapisami nowej ustawy *Kodeks wyborczy*. Utrzymano w nim dotychczasowe preferencje dla komitetów wyborczych mniejszości narodowych i etnicznych, tj. zwolnienie z obowiązku przekroczenia 5-procentowego progu zaporowego w wyborach do Sejmu. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. *Kodeks wyborczy*, Dz. U. z 2011 r. Nr 21 poz. 112.

⁶² Na listę do Sejmu oddano 28 014 głosów (w tym 11 794 na R. Gallę). Najwyższy wynik w rywalizacji senackiej wyniósł 19 968 wskazań. Frekwencja wyborcza osiągnęła 40,95%

⁶³ A. Szczepański, *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości niemieckiej...*, op. cit., s. 185–186.

⁶⁴ N. Honka, op. cit., s. 110–113.

i Twitter⁶⁵. Oczekiwania działaczy co do rezultatu głosowania zostały po raz kolejny poddane weryfikacji, ponieważ nastąpił dalszy spadek liczby głosów⁶⁶, a jedynym parlamentarzystą pozostał niezmiennie R. Galla (otrzymał 9623 głosów). Uzyskany rezultat był – zdaniem działaczy TSKN – wynikiem relatywnie niskiego zainteresowania wyborami wśród mniejszości i/lub wyborem przez jej przedstawicieli oferty partii politycznych kosztem macierzystego ugrupowania⁶⁷.

W maju 2019 r. TSKN rozpoczął przygotowania do kolejnej elekcji (zarządzonej na 13 października), publikując apel mobilizujący elektorat do udziału w głosowaniu. Wyjaśniano, że mniejszość nie ma „zagwarantowanego” miejsca w Sejmie i od liczby uzyskanych głosów uzależniona jest jej reprezentacja polityczna⁶⁸. Hasłem kampanii obrano „Opolskie ma znaczenie”, uzupełnione czterema filarami programowymi: „1. Tożsamość i kultura ma znaczenie! Zadbajmy o nią!; 2. Rodzina ma znaczenie!; 3. Społeczeństwo obywatelskie ma znaczenie! 4. Gospodarka i infrastruktura mają znaczenie!”. Podczas zorganizowanej 3 września konwencji wyborczej dokonano prezentacji kandydatów do obu izb parlamentu, podkreślając „lokalny” charakter organizacji, umiłowanie *Heimatu* i przywiązanie do wartości chrześcijańskich. Strategia wyborcza oparta była na promocji wizerunku posła R. Galli, pełniącego rolę „lokomotywy wyborczej” KWW MN. Szczególną uwagę zwrócono na wykorzystanie Internetu jako płaszczyzny komunikacyjnej – KWW MN, TSKN i ZNSSK posiadały własne strony, umieszczając na nich komunikaty wyborcze. Upowszechniano je również w mediach społecznościowych (w serwisach Facebook, Twitter, Youtube i Instagram), gdzie wymienione organizacje i poszczególni kandydaci prowadzili własne profile. Obok nowoczesnych rozwiązań promocyjnych korzystano również z tradycyjnych narzędzi marketingu politycznego, m.in. organizowano spotkania z kandydatami, rozwieszano plakaty i billboardy, rozdawano ulotki, a także emitowano radiowe i telewizyjne spoty reklamowe. Wydaje się, że przyjęta strategia odniosła w pewnym stopniu zamierzony skutek, ponieważ po raz pierwszy od wielu lat odnotowano wzrost poparcia udzielonego TSKN w wyborach⁶⁹. Rezultat okazał się jednak niewystarczający do powiększenia reprezentacji parlamentarnej mniejszości, której jedynym przedstawicielem pozostał niezmiennie R. Galla⁷⁰.

⁶⁵ A. Szczepański, *Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka w wyborach parlamentarnych w 2015 r.*, op. cit., s. 152–157.

⁶⁶ Listę do Sejmu poparło 27 530 osób, a wśród kandydatów do Senatu najwyższy rezultat wynosił 21 241 wskazań. Frekwencja wyborcza w okręgu osiągnęła 43,12%.

⁶⁷ A. Szczepański, *Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka w wyborach parlamentarnych w 2015 r.*, op. cit., s. 160–162.

⁶⁸ *Apel Walnego Zebrania Delegatów Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim w sprawie wyborów parlamentarnych w 2019*, <http://skgd.pl/2019/05/26/apel-walnego-zebrania-delegatow-tskn-w-sprawie-wyborow-parlamentarnych-w-2019/>, dostęp: 19.01.2022 r.

⁶⁹ Na listę do Sejmu oddano 32 094 głosy, a najwyższe poparcie udzielone kandydatowi na urząd senatora wyniosło 21 241 wskazań. Frekwencja wyborcza w okręgu osiągnęła 52,91%.

⁷⁰ A. Szczepański, *Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka w wyborach parlamentarnych w 2019 r.* [w:] *Komunikowanie interdyscyplinarne*, red. M. Nowina-Konopka, W. Świerczyńska-Głównia, A. Hess, Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020, s. 258–262.

Zakończenie

Przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. przyniósł żywiołowe manifestowanie niemieckości przez ludność rodzimą Opolszczyzny, uznawanej dotąd przez władzę państwową za etnicznych Polaków. Na kanwie dokonujących się przeobrażeń w polskim systemie politycznym po 1989 r. „nieistniejąca mniejszość” podjęła spontanicznie działania mające na celu m.in. usankcjonowanie jej obecności, zarejestrowanie organizacji społecznych i pełne partycypowanie w życiu publicznym kraju. Mobilizacją wokół „wspólnej walki” należy tłumaczyć najwyższy udział wyborczy mniejszości przypadający na lata 1990–1991, a więc moment dla niej przełomowy. Wówczas, po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat, społeczność opolskich Niemców uzyskała możliwość podjęcia starań o otrzymanie pełni praw obywatelskich (w tym politycznych). I o ile osiągnęła wtedy apogeum swoich możliwości aktywizacji elektoratu (co przełożyło się proporcjonalnie na ilość zdobytych mandatów), to już w kolejnych elekcjach zainteresowanie grupy udziałem w głosowaniu istotnie zmalało. Wydaje się, że sytuacja powyższa wiąże się z osiągnięciem pewnego stopnia satysfakcji i zaspokojeniem podstawowych potrzeb członków społeczności, m.in. prawnego uznania, zapewnienia nieskrępowanego rozwoju społecznego i przyznania określonych przywilejów językowych (np. wprowadzenia dwujęzycznych tablic z nazwami miejscowości i wdrożenia języka niemieckiego jako pomocniczego, używanego przed organami gminy). Nie bez znaczenia pozostaje również kwestia poprawy sytuacji ekonomicznej mniejszości, związana zarówno ze wsparciem udzielanym przez Republikę Federalną Niemiec (zwłaszcza na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w.), ale również z możliwością emigracji zarobkowej na Zachód. Tym samym wydaje się słusznym przyjęcie postawionej we wstępie hipotezy badawczej, zgodnie z którą wraz ze spełnieniem potrzeb i oczekiwań mniejszości niemieckiej maleje jej zainteresowanie apelem wyborczym TSKN. Jednocześnie nie należy pomijać faktu, że wśród czynników determinujących spadek poparcia udzielanego organizacji pewną rolę mogły odegrać również konflikty rozgrywające się wewnątrz Towarzystwa, zmiana preferencji wyborczych elektoratu na korzyść partii politycznych o otwartym apelu wyborczym, a także asymilacja („polonizacja”) młodszego pokolenia.

Bibliografia

- Apel Walnego Zebrania Delegatów Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim w sprawie wyborów parlamentarnych w 2019*, <http://skgd.pl/2019/05/26/apel-walnego-zebrania-delegatow-tskn-w-sprawie-wyborow-parlamentarnych-w-2019/>, dostęp: 19.01.2022 r.
- Berlińska D., *Odrębność kulturowo-społeczna województwa opolskiego* [w:] *Śląsk Opolski. Region i jego struktura*, red. S. Malarski, Instytut Śląski, Opole 1992.
- Berlińska D., *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim w poszukiwaniu tożsamości*, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Opole 1999.
- Blachetta P., *Mniejszość niemiecka w Polsce w wyborach parlamentarnych 1993 roku*, „Rocznik Polsko-Niemiecki” 1996, nr 5.

Chałupczak H., Browarek T., *Mniejszości narodowe w Polsce 1919–1995*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000.

Działalność kulturalno-oświatowa, <https://skgd.pl/dzialalnosc-kulturalno-oswiatowa/>, dostęp: 13.04.2022 r.

Działalność społeczno-polityczna, <https://skgd.pl/dzialalnosc-polityczno-spoeczna/>, dostęp: 13.04.2022 r.

Honka N., *Lider czy liderzy? Samorządowe i parlamentarne kampanie wyborcze Mniejszości Niemieckiej w województwie opolskim* [w:] *Mniejszości w wyborach. Wybory mniejszości. Z badań nad partycypacją polityczną mniejszości narodowych i etnicznych*, red. J. Mieczkowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017.

Janusz G., *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011.

Kurcz Z., *Zachowania wyborcze mniejszości niemieckiej* [w:] *Czy można przewidzieć? Socjologiczno-metodyczne doświadczenia polskich badań przedwyborczych*, red. W. Sitek, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków 1995.

Lemańczyk M., *Mniejszość niemiecka na Pomorzu Gdańskim*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Towarzystwo Kulturalne Ludności Niemieckiej „Ojczyzna” w Kwidzynie, Warszawa 2016.

Lis M., *Ludność rodzima na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej (1945–1993)*, Państwowy Instytut Naukowy Instytut Śląski w Opolu, Opole 1993.

Lis M., *Program społeczny w ofertach wyborczych (samorządowych i parlamentarnych) mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim w kampaniach z lat 1989–1991* [w:] *W odpowiedzi na zjawiska i wyzwania społeczne*, red. K. Frysztacki, K. Heffner, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Uniwersytet Opolski, Politechnika Opolska, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu 2003.

Lis M., *Kampania mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim w wyborach do Sejmu i Senatu RP w 2005 roku* [w:] *Studia z nauk społecznych i humanistycznych*, red. J. Juchnowski, M. S. Wolański, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008.

Lis M., *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim 1989–2014. Z bagażem przeszłości w realiach współczesności*, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Opole 2016.

Łodziński S. (1992), *Struktura narodowościowa Polski i polityka wobec mniejszości w latach 1989–1992, Raport nr 22*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa.

Madajczyk P., *Niemcy polscy 1944–1989*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.

Matelski D., *Niemcy Polsce w XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań 1999.

Niemcy, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/niemcy>, dostęp: 8.01.2022 r.

O organizacji, <https://skgd.pl/o-nas/o-organizacji/>, dostęp: 13.04.2022 r.

Olejnik A., *Mniejszość niemiecka w Polsce i jej udział w wyborach parlamentarnych w ostatniej dekadzie XX wieku* [w:] *Obraz wyborów w prasie XIX i XX wieku na Pomo-*

- rzu, Śląsku i w Wielkopolsce, red. A. Chlebowska, J. Nowosielska-Sobel, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.
- Plewko J., *Mniejszości narodowe w wymiarze lokalnym*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2009.
- Rosenbaum S., Janusz G., Donath-Kasiura Z., Hassa J., Cuber T., *Mniejszość niemiecka w faktach i liczbach*, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim, Opole 2018.
- Szczepański A., *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim po 1989 r.*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013.
- Szczepański A., *Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka w wyborach parlamentarnych w 2015 r.* [w:] *Populizm jako narzędzie marketingu politycznego*, red. M. Nowina-Konopka, K. Glinka, R. Miernik, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2017.
- Szczepański A., *Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka w wyborach parlamentarnych w 2019 r.* [w:] *Komunikowanie interdyscyplinarne*, red. M. Nowina-Konopka, W. Świerczyńska-Głównia, A. Hess, Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020.
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, Dz. U. 1992 nr 14 poz. 56.
- Urban T., *Niemcy w Polsce. Historia mniejszości w XX wieku*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole 1994.
- Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2001 r., nr 46, poz. 499.
- Ustawa z dnia 28 czerwca 1991 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1991 r., nr 59, poz. 252.
- Ustawa z dnia 28 maja 1993 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1993 r., nr 45, poz. 205.
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy, Dz. U. z 2011 r. Nr 21 poz. 112.
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz. U. z 2005 r., nr 17, poz. 141.

SUMMARY

Andrzej Szczepański

**The German minority of Opole Silesia in parliamentary elections
of the 3rd Republic of Poland**

Throughout the entire period of the so-called People's Republic of Poland (1944-1989), the German minority living in Opole Silesia was recognized by the state authorities as Poles. With the beginning of the political transformation, the "non-existent minority" started to manifest its presence spontaneously, demanding legal recognition and being granted full civil rights. United around the above demands, it participated in elections, for the first time in 1990. As the postulated expectations were achieved, the interest in elections among its members decreased significantly.

The main aim of this article was to characterize the participation of German minority committees in the parliamentary elections after 1989. The research tools and methods used included: historical, comparative and statistical ones, as well as source study (also the Internet).

Key words: the German minority, parliamentary elections, Opole Voivodeship.

Data wpływu artykułu: 17.05.2022 r.

Data akceptacji artykułu: 3.06.2022 r.